

Filmski festivali Srbije: kapaciteti i međunarodne prilike

sadržaj

- 3 kontekst istraživanja
- 4 gde se dešavaju filmski festivali Srbije
- 6 godine osnivanja i period održavanja
- 7 žanrovska raznolikost festivala
- 8 za izvrsnost ili uživanje
- 9 ko uređuje program
- 9 odakle dolaze filmovi i šta nude festivali
- 11 odnos s publikom i načini komunikacije
- 12 finansijski kapaciteti i izazovi
- 13 ljudi iza festivala
- 14 gde se i kako odvija program
- 15 zaključna razmatranja
- 18 lista festivala učesnika istraživanja
- 19 o programu
- 20 o desku

kontekst istraživanja

U savremenoj kulturnoj produkciji filmski festivali zauzimaju ključnu ulogu u predstavljanju filmskog stvaralaštva, razmeni ideja i podsticanju daljeg razvoja audiovizuelne industrije. Odavno već nisu samo mesta za prikazivanje filmova, nego i platforme za edukaciju, umrežavanje i promociju inovacija. Prepoznajući njihov značaj, istraživanje je sprovedeno pod okriljem MEDIA Desk Srbija, kako bismo bolje razumeli izazove sa kojima se filmski festivali u Srbiji suočavaju i identifikovali konkretne potrebe koje bi mogle biti rešavane uz podršku programa Kreativna Evropa, doprinoseći unapređenju njihove održivosti.

Program Kreativna Evropa (2021–2027) posebno je značajan za razvoj filmskih festivala, kroz potprogram MEDIA koji podržava različite aspekte audiovizuelnog sektora. S udelom 56% ukupnog budžeta Kreativne Evrope, potprogram MEDIA omogućava (1) obuku i profesionalno usavršavanje audiovizuelnih profesionalaca, uključujući nove digitalne veštine; (2) razvoj i distribuciju evropskih filmskih projekata, uključujući igrane, dokumentarne i animirane filmove, kao i interaktivne radove poput video igara; (3) podršku evropskim i međunarodnim koprodukcijama, čime se jača prisustvo evropskih filmova na globalnoj sceni.

Pored toga, program je od 2021. godine izdvojio značajna sredstva (75 miliona evra) za distribuciju i prodaju evropskih filmova, kao i za promociju kroz inicijativu "Films on the Move", koja podstiče pan-evropske distribucijske aktivnosti. Takođe, konkurs Mreže evropskih festivala ključan je za umrežavanje domaćih festivala sa evropskim i globalnim partnerima, povećanje vidljivosti filmova iz Srbije i jačanje razvoja publike.

U kontekstu ovog istraživanja, filmski festival je definisan kao događaj koji okuplja različite aktere audiovizuelnih delatnosti – autore, produkcijske kuće, publiku i stručnu javnost (akreditovane goste) – sa ciljem promocije filmskog stvaralaštva kroz prikazivanje selektovanih ostvarenja u takmičarskim ili revijalnim formatima. Predmet istraživanja obuhvata festivalske prakse u Srbiji, sa fokusom na finansijsku održivost, upravljanje kadrovima

i tehničku opremljenost kao ključne aspekte rada festivala. Cilj istraživanja je da se bolje razumeju poteškoće i izazovi sa kojima se festivali suočavaju, ali i da se kroz prikupljene podatke identifikuju specifični problemi i predlože rešenja za njihovo prevazilaženje. Hipotetičko polazište istraživanja je da se svi filmski festivali u Srbiji suočavaju sa tri osnovna izazova: (1) finansijski problemi, koji ograničavaju njihov kapacitet za dugoročno planiranje; (2) nedostatak stalno zaposlenih kadrova, što je posledica niskih finansijskih kapaciteta i povremenog angažovanja saradnika; (3) tehnička opremljenost, gde festivali često zavise od iznajmljivanja ili prilagođavanja postojećih resursa. Metodološki, istraživanje je realizovano putem upitnika, koji je poslat na adrese ukupno 32 organizatora filmskih festivala u Srbiji. Upitnik je obuhvatio više tematskih celina, uključujući osnovne informacije o festivalima, njihove programe, komunikaciju sa publikom, finansijske modele i tehničke kapacitete. Na poziv za učešće u istraživanju odazvalo se 19 festivala, što predstavlja neprobabilistički uzorak koji nije zanemarljiv, ali može imati ograničenja u pogledu generalizacije rezultata na sve festivale. Treba imati u vidu da je ovo prvo istraživanje ovog tipa koje Desk sprovodi, te da se nadamo da će se u narednim ciklusima veći broj festivala odazvati na poziv i doprineti reprezentativnosti rezultata istraživanja.

Kontinuirana istraživanja ovog tipa mogu imati višestruku vrednost za domaću filmsku industriju i kulturni sektor u Srbiji. S jedne strane, podaci omogućavaju uvid u trenutne slabosti i snage filmskih festivala, dok sa druge strane pružaju osnov za unapređenje njihove pozicije u okviru međunarodnih okvira. Pored toga, istraživanje može poslužiti kao smernica za donosiocel odluka na nacionalnom i lokalnom nivou u kreiranju politika i konkursa koji bi dodatno osnažili festivale kao ključne aktere audiovizuelnog ekosistema.

gde se dešavaju filmski festivali Srbije?

Istraživanje je obuhvatilo 19 filmskih festivala u Srbiji, a rezultati ukazuju na izrazitu koncentraciju festivala u glavnom gradu. Više od polovine festivala (11 od 19) održava se isključivo u Beogradu, što čini Beograd dominantnim centrom za filmsku festivalsku scenu u zemlji. Ova centralizacija potvrđuje značaj Beograda kao ključnog kulturnog čvorišta, ali istovremeno ukazuje na manju geografsku raznolikost u organizaciji festivala. Pored festivala sa jednim mestom održavanja, određeni broj festivala širi svoje aktivnosti na više lokacija. Primera radi, to su Merlinka festival koji se, pored Beograda, organi-

zuje i u Novom Sadu, čime se povećava pristupačnost LGBTQ+ tematike i u drugim urbanim centrima; Festival Uhvati film, koji ostvaruje međunarodno prisustvo kroz prikazivanja u Rijeci, Kotoru i povremeno u Banja Luci; Kroz inicijativu "Beldocs Eho", Međunarodni festival dokumentarnog filma – Beldocs doprinosi decentralizaciji prikazivanjem filmova u oko 20 gradova širom Srbije; Pored Palića, Festival evropskog filma Palić proširuje svoje aktivnosti na Suboticu, čineći sever zemlje značajnim regionom za filmsku kulturu; Festival autorskog filma (FAF) uključuje Niš i Novi Sad kao dodatne lokacije, šireći uticaj festivala na jug i sever zemlje; zatim, Festival Ćutanje je zlato povremeno organizuje projekcije u Nišu i Subotici, uz glavno sedište u Beogradu, Kids Film Fest takođe povremeno organizuje prikazivanja u drugim gradovima Srbije, pružajući deci širom zemlje pristup filmskom programu.

Ukupno, 8 od 19 festivala (42%) imaju aktivnosti i van svojih primarnih lokacija, doprinoseći boljoj dostupnosti filmskog sadržaja publici širom Srbije. Međutim, broj gradova koji su obuhvaćeni festivalskim programima ostaje ograničen u poređenju sa potencijalnim mogućnostima za širenje na druge, manje razvijene regije.

57% festivala

održava se isključivo u Beogradu

21% festivala

ima proširene aktivnosti na dva ili tri grada u Srbiji

21% festivala

proširuje svoj program na međunarodnom nivou ili uključuje veliki broj gradova kroz specifične inicijative

Ova distribucija jasno ukazuje na potrebu za daljim osnaživanjem lokalnih inicijativa i ravnomernijom geografskom raspodelom festivala, što bi omogućilo većem broju građana pristup kvalitetnom filmskom sadržaju, kao i jačanje kulturne ponude u različitim regijama Srbije.

godine osnivanja i period održavanja

Analiza pokazuje da filmski festivali u Srbiji imaju širok vremenski raspon osnivanja, od 1954. godine do relativno novih inicijativa koje su pokrenute 2021. i 2019. godine. Ovaj pregled ukazuje na kontinuirani razvoj festivalske scene, sa nekoliko talasa osnivanja festivala koji se mogu identifikovati – od onih osnovanih u socijalističkom periodu, preko talasa osnivanja nakon 2000. godine, do novijih inicijativa među kojima su festivali osnovani malo pre perioda pandemije.

Što se tiče vremena održavanja glavnog dela programa u toku kalendarske godine, rezultati pokazuju da je letnji period (jul – avgust) je najaktivniji, sa čak 6 festivala (32%) koji se održavaju u ovom periodu. To uključuje festivale koji koriste prednosti lepog vremena za otvorene projekcije i događaje na otvorenom, poput Palićkog festivala. Zatim, jesenji period ispostavlja se kao drugi najčešći period za festivale, sa 5 festivala (26%) koji se održavaju u oktobru i novembru. Ovaj period često prati završetak letnje produkcije i usmerava se ka urbanim lokacijama i bioskopima. Zima je vreme za 5 festivala (26%), sa naglaskom na decembar kao popularan mesec. Proleće je najmanje zastupljeno, sa 3 festivala (16%) u periodu mart–maj, ali i dalje predstavlja značajan period za filmske premijere i početak festivalske sezone.

58% festivala

osnovano je nakon 2000. godine

58% festivala

se održava tokom leta i jeseni

Čak 4 festivala

se održava u decembru,
kao najčešćem mesecu

žanrovska raznolikost festivala

Analiza odgovora na pitanje o vrstama filmova koje se prikazuju na filmskim festivalima u Srbiji otkriva raznolikost u programskim politikama festivala, ali i određene obrasce koji ukazuju na dominantne tendencije. Najzastupljenije kategorije filmova koje festivali prikazuju uključuju:

- Igrani filmovi (komercijalni i umetnički, autorski): ovi filmovi prikazuju se na čak 63% festivala, što ih čini najzastupljenijom kategorijom. Većina festivala kombinuje oba tipa igranih filmova kako bi zadovoljila širu publiku.
- Kratkometražni filmovi: ova kategorija filmova je zastupljena na 11 festivala (58%), što ukazuje na popularnost kratke forme kao formata koji pruža prostor za eksperimentisanje i promociju mladih autora.
- Dokumentarni filmovi: prikazuju se na 10 festivala (53%), što odražava rastući interes za dokumentarnu formu i njenu ulogu u istraživanju savremenih društvenih tema.
- Animirani filmovi: ova kategorija je uključena u programe 8 festivala (42%), što ukazuje na značaj animacije, posebno u kontekstu programa namenjenih mlađoj publici i porodicama.
- Eksperimentalni filmovi: iako manje zastupljeni, ovi filmovi se prikazuju na 5 festivala (26%), što sugeriše postojanje prostora za avangardnu kinematografiju i alternativne formate.

Jedan festival je odgovorio da prikazuje sve vrste filmova, uključujući igrane, dokumentarne, kratkometražne, animirane i eksperimentalne, čime se ističe kao platforma sa najširim spektrom sadržaja.

Podaci ukazuju na značaj igranih filmova (posebno autorskih) kao glavnog oslonca većine festivalskih programa, dok kratkometražni i dokumentarni filmovi čine osnovu specijalizovanih programa. Raznovrsnost programa omogućava festivalima da zadovolje različite interese publike, dok fokus na specifične kategorije, poput eksperimentalnih ili animiranih filmova, doprinosi obogaćivanju domaće filmske scene i širenju festivalskog spektra.

za izvrsnost ili uživanje

Istraživanje je pokazalo da se značajan broj filmskih festivala u Srbiji definiše kao takmičarski festivali, dok je manji broj orijentisan na revijalni format. Ovo ukazuje na dominaciju festivala koji podstiču kompetitivni duh među filmskim autorima i pružaju platformu za procenu izvrsnosti filmskih ostvarenja. Od ukupno 19 festivala koji su učestvovali u istraživanju, 16 festivala (84%) ima takmičarski karakter. Ova vrsta festivala često uključuje stručne žirije, dodelu nagrada i selekciju filmova koja ima za cilj da promoviše najbolje od domaće i međunarodne produkcije. Takmičarski festivali pretežno privlače pažnju filmskih stvaralaca i profesionalaca, tj. stručne publike, pružajući prostor za umrežavanje, promociju i razmenu ideja. Preostala 3 festivala (16%) funkcionišu kao revijalni festivali, fokusirajući se na prikazivanje filmskih ostvarenja bez kompetitivnog elementa. Ovakvi festivali imaju za cilj da predstavljaju raznovrsnost filmske produkcije i pruže publici priliku da uživa u širokom spektru filmskih žanrova i stilova, bez pritiska rangiranja i nagrađivanja.

84% festivala

definišu se kao takmičarski festivali

16% festivala

su revijalni festivali

Ovi podaci ukazuju na preovlađujući trend organizovanja takmičarskih festivala u Srbiji, što odražava težnju organizatora da kroz kompetitivni format istaknu kvalitet filmske produkcije i pruže priznanje autorima. Istovremeno, revijalni festivali igraju značajnu ulogu u omogućavanju opuštenijeg pristupa filmskoj umetnosti, otvarajući prostor za eksperimentisanje i široku dostupnost filmova publici.

ko uređuje program

Istraživanje je pokazalo da organizatori festivala u Srbiji koriste različite pristupe u kreiranju programa svojih manifestacija. Odgovori učesnika upitnika ukazuju na to da je najčešći način uređivanja programa zasnovan na kolektivnom radu autorskih timova ili na individualnom vođstvu umetničkih direktora, uz povremeno angažovanje selektora po pozivu ili selekcionih komisija.

Ključni modeli uređivanja programa su:

- Autorski timovi: najčešće korišćen model, prisutan na **8 festivala (42%)**, omogućava raznovrsnost perspektiva kroz kolektivni rad.
- Umetnički direktor: ovaj pristup koristi **6 festivala (32%)**, osiguravajući jasnu umetničku viziju.
- Selektor po pozivu: prisutan na **5 festivala (26%)**, omogućava fleksibilnost i stručnost u specifičnim programskim segmentima.
- Više selektora i selekzione komisije ređe su prisutne, na ukupno **3 festivala (16%)**.

Pojedini festivali kombinuju više pristupa, poput angažovanja umetničkog direktora uz selektore ili autorske timove, što doprinosi većoj prilagodljivosti i kvalitetu programa.

odakle dolaze filmovi i šta nude festivali

Festivali u Srbiji koriste različite strategije za selekciju filmova, pri čemu dominiraju prijave putem online platformi i aktivno praćenje drugih festivala.

- Prijavljivanje filmova preko online platformi (npr. Film Freeway, Eventival, Shift72): Najčešći način selekcije, koji koristi 11 festivala (58%).
- Praćenje festivala sa sličnom programskom politikom navodi 9 festivala (47%), što pokazuje interes za inspiraciju i saradnju unutar sektora.
- Odlazak selektora i programskog tima na druge festivale kao strategiju ima 8 festivala (42%), što doprinosi direktnom uvidu u kvalitet filmova.
- Prijavljivanje putem sajta festivala moguće je na 4 festivala (21%), što obezbeđuje direktnu komunikaciju sa autorima i producentima.
- Kontaktiranje producenata i drugih aktera je praksa jednog festivala (5%).

Analiza podataka ukazuje na raznovrsnost programa i dodatnih aktivnosti koje filmski festivali u Srbiji nude publici. Sve festivale karakterišu filmske projekcije, koje su osnovni element svakog festivala, dok mnogi festivali obogaćuju svoje programe dodatnim sadržajima.

- **filmske projekcije** su prisutne na svim festivalima.
- **radionice i edukativni programi** su deo programa 12 festivala (63%), što ukazuje na programsku politiku usmerenu ka većem angažovanju publike.
- **masterklasove** organizuje 10 festivala (53%), što ukazuje na značajan interes za učešće stručnjaka i pružanje uvida u filmske procese.
- **industry program** je deo 6 festivala (32%), fokusirajući se na profesionalno umrežavanje i razvoj filmske industrije.
- **specijalni programi**, poput muzičkih događaja, žurki, tribina i umetničkih performansa prisutni su na nekim festivalima, što doprinosi širenju kulturne ponude i saradnji sa drugim industijama i umetničkim oblastima.
- **filmski market** je do sada praksa samo jednog festivala (5%), što ističe veći prostor za angažovanje u pogledu tržišnog, biznis povezivanja.

Značajno je spomenuti primere poput festivala Merlinka, koji se pored programa filmskih projekcija bavi i produkcijom kratkih, dokumentarnih i igranih filmova, kao i pozorišnih predstava.

Analiza posvećenosti ključnim temama programa Kreativna Evropa otkriva značajne razlike u prioritetima (procena je vršena na skali od 1 – ne bavimo se uopšte, do 5 – u potpunosti se bavimo). Najviše pažnje festivali posvećuju edukaciji mladih, gde čak 63% festivala daje ocene 5, dok se inkluzijom i ljudskim pravima bavi značajan broj festivala sa prosečnom ocenom blizu 4. Rodna ravnopravnost je visoko rangirana tema sa prosečnom ocenom između 3 i 4, dok zelena agenda i veštačka inteligencija dobijaju najniže ocene, sa prosečnim vrednostima oko 2, ukazujući na potrebu za većom pažnjom u ovim oblastima. Ovi rezultati sugerišu da festivali najviše ulažu u teme vezane za društvene i obrazovne aspekte, dok tehnološke i ekološke teme ostaju u drugom planu.

odnos s publikom i načini komunikacije

Razvoj publike predstavlja jedan od ključnih prioriteta programa Kreativna Evropa, koji nastoji da osnaži kulturni sektor kroz bolje razumevanje potreba publike i proširivanje njenog doseg, kako na nacionalnom tako i na međunarodnom nivou. Istraživanje o filmskim festivalima u Srbiji pokazuje da festivali prepoznaju važnost inkluzivnosti u svom programskom pristupu, ali i ukazuje na ozbiljne izazove u vezi sa strateškim razvojem publike i komunikacijom, koji bi mogli uticati na njihovu dugoročnu održivost.

Većina festivala se obraća široj publici kroz programe “bez ograničenja”, čime pokazuju inkluzivnost i otvorenost. Međutim, manji broj festivala ima jasno definisane strategije za privlačenje specifičnih demografskih grupa, poput mladih ili međunarodne publike. Izostanak diferenciranog pristupa može ograničiti mogućnosti za proširenje festivalskog doseg i zadržavanje interesovanja publike u budućnosti.

program je namenjen publici bez starosnih ograničenja na čak 11 festivala (58%)

ograničenje na odraslu publiku prisutno je na 5 festivala (26%)

ka mladima i deci do 14 godina usmereno je 3 festivala (16%)

U pogledu strategija komunikacije, festivali se dominantno oslanjaju na društvene mreže kao primarni kanal, što omogućava direktnu i ekonomičnu interakciju s publikom. Ipak, činjenica da samo trećina festivala koristi dvojezične platforme ukazuje na propuštene prilike za privlačenje inostrane publike i ostvarivanje veće međunarodne vidljivosti – naročito u kontekstu priliva velikog broja stranih državljana i sve veću koncentraciju turista u glavnom gradu. Odsustvo kontinuirane komunikacije van festivalskog perioda, prisutno na većini festivala, takođe ograničava njihovu sposobnost da održavaju veze s publikom tokom cele godine.

samo 2 festivala (11%)
imaju kadar zadužen za razvoj publike

čak 6 festivala (32%)
ne prepoznaje razvoj publike kao deo
formalnih zadataka festivalskog tima

čak 10 festivala (53%)
ažurira svoje komunikacione kanale samo
kada je to potrebno, dok 4 festivala (21%)
vodi komunikaciju s publikom isključivo tokom
trajanja festivala

finansijski kapaciteti i izazovi

Većina festivala u Srbiji posluje sa ograničenim budžetima, što ukazuje na ozbiljan problem sistemskog, održivog finansiranja. Čak **53%** festivala ima budžete ispod 50.000 evra, što značajno ograničava njihovu sposobnost da realizuju kvalitetne programe i izgrađuju publiku. Festivali sa prosečnim kapacitetima, odnosno budžetima između 50.000 i 150.000 evra, čine **37%** ispitanika, što im pruža nešto više prostora za rad, ali i dalje ne omogućava značajne resurse za inovacije ili širenje programske ponude. Samo **1 festival** ima budžet veći od 150.000 evra, što jasno pokazuje izrazitu neravnotežu u dostupnosti resursa među festivalima.

Festivali se pretežno oslanjaju na domaće izvore finansiranja, poput ministarstava, pokrajinskih i lokalnih fondova. Međutim, istraživanje pokazuje da su međunarodni izvori i sponzorstva nedovoljno iskorišćeni. Samo **26%** festivala koristi evropske fondove ili druge međunarodne izvore, dok **32%** festivala navodi sponzorstva i donacije kao dodatni izvor prihoda. Ovi izvori, iako važni, nisu dovoljno zastupljeni da bi značajno doprineli stabilnosti festivalskog finansiranja.

Kada je reč o zadovoljstvu ponudom finansijskih izvora na domaćem planu, većina festivala izražava nezadovoljstvo. Čak **63%** festiva-

la smatra da domaći fondovi ne zadovoljavaju njihove potrebe, dok 26% smatra da postoji prostor za unapređenje, ali su svesni nedovoljnosti postojećih izvora. Samo 5% festivala navodi je u potpunosti zadovoljno domaćim konkursima.

Što se tiče poznavanja stranih fondova, podaci su podeljeni. Blizu 47% festivala ima delimične informacije o međunarodnim konkursima, ali ih ne koristi u punom kapacitetu. Potpuno upoznati sa stranim fondovima je 37% festivala, dok 16% njih nema znanje o međunarodnim konkursima, što ukazuje na potrebu za dodatnom edukacijom i umrežavanjem kako bi se povećala iskorišćenost međunarodnih prilika.

Najveći troškovi festivala u Srbiji mogu se grupisati u nekoliko ključnih oblasti, pri čemu su troškovi za smeštaj i prevoz najčešće opterećenje. Čak 53% festivala navodi hotele i prevoz kao najveći finansijski izazov, posebno festivali koji redovno ugoste međunarodne goste i učesnike. Ljudski resursi su identifikovani kao problem za 26% festivala, što ukazuje na nedostatak stabilnih sredstava za zapošljavanje stručnog osoblja, a time i na ograničenja u profesionalizaciji festivalskog sektora. Troškovi autorskih prava za filmove problem su za 21% festivala, naročito onih koji prikazuju visokokvalitetne međunarodne produkcije, dok je marketing, iako ređe naveden, i dalje značajan trošak za promociju festivala i širenje publike.

Na koji način je finansijskim resursima uslovljen razvoj programske koncepcije, pokazuje jedan od odgovora ispitanika: *Budući da je naš festival jedini pristupačan i gluvim i slepim osobama (opisno titlovanje, prevod na znakovni jezik, audiodeskripcija i sinhronizacija) naši su troškovi u startu veći za oko 8.000 do 10.000 evra, što domaći fondovi ne prepoznaju. Zbog nedovoljnih sredstava za ljudske resurse, niko od nas ne može da se posveti istraživanju inostranih fondova za filmske festivale i pristupačnost.*

Ijudi iza festivala

Analiza kadrovskih resursa filmskih festivala u Srbiji pokazuje značajne izazove u zapošljavanju, angažovanju eksternih saradnika i oslanjanju na volontersku podršku. Više od polovine festivala (53%) nema stalno zaposlene radnike, već saraduje sa osobljem angažovanim po ugovoru, što ukazuje na nestabilnost u organizacionim strukturama. Među festivalima koji imaju stalno zaposlene, većina zapošljava skroman broj ljudi: 32% festivala ima između 1 i 5 stalno zaposlenih, dok svega 16% zapošljava više od 20 ljudi, što su uglavnom veći i finansijski stabilniji festivali.

Eksterni saradnici igraju ključnu ulogu u realizaciji festivala, pri čemu većina festivala (63%) angažuje do 10 eksternih saradnika, dok 26% festivala ima timove od 10 do 20 eksternih saradnika. Samo 11% festivala angažuje preko 20 saradnika, što pokazuje da se festivali uglavnom oslanjaju na male i fleksibilne timove.

Volonterski rad je takođe značajan resurs za mnoge festivale. 42% festivala navodi da se njihov program u velikoj meri oslanja na podršku volontera, dok 47% festivala smatra da volonteri delimično doprinose realizaciji. Ipak, 11% festivala izjavljuje da se ne oslanjaju na volontere. Kada je reč o broju angažovanih volontera, većina festivala zapošljava do 10 volontera (42%), dok 32% festivala angažuje između 10 i 50. Tek dva festivala angažuje između 50 i 100, a samo jedan festival navodi da ima preko 100 volontera, što odražava kapacitete većih manifestacija.

Kadrovski deficit je izražen u brojnim oblastima, pri čemu se najčešće pominje potreba za strateškim planerima (68%), fandrejzing stručnjacima (79%), i menadžerima međunarodne saradnje (42%). Pored toga, postoji značajan manjak producenata, selektora, ekonomista, kao i stručnjaka za marketing i PR. Ovi podaci ukazuju na strukturalni problem u zapošljavanju i obuci kadrova, što direktno utiče na profesionalizaciju i kapacitet festivala za dugoročno planiranje.

Pored individualnog i timskog angažmana, festivali u Srbiji se u određenoj meri oslanjaju na eksterne kompanije za realizaciju pojedinih segmenata. Samo 21% festivala redovno angažuje eksterne marketinške i PR agencije, filmske studije ili fandrejzing timove, dok još 16% festivala to radi delimično. Većina festivala (63%) ne koristi podršku eksternih kompanija, što ukazuje na ograničene kapacitete za delegiranje složenijih zadataka i profesionalnu pomoć u specijalizovanim oblastima.

gde se i kako odvija program

Analiza prostora i tehničkih kapaciteta filmskih festivala u Srbiji otkriva prevažno oslanjanje na tradicionalne bioskopske prostore za realizaciju programa. Većina festivala (63%) o koristi bioskopske dvorane, što ukazuje na snažnu povezanost sa klasičnim prikazivačkim formatom. Kombinacija različitih prostora, uključujući otvorene i zatvorene prostore, koristi se na 21% festivala, dok 11% festivala program realizuje isključivo na otvorenom. Ovi podaci ukazuju na ograničene inovacije u prostornim formatima, pri čemu većina festivala ostaje u okvirima konvencionalnih prostora.

Kada je reč o tehničkoj opremljenosti, značajan broj festivala (58%) u potpunosti koristi tehničke kapacitete prostora u kojima se program održava, što ukazuje na funkcionalnu zavisnost od lokalnih infrastruktura. Kombinacija sopstvenih i iznajmljenih tehničkih sredstava prisutna je na 26% festivala, dok 16% festivala u potpunosti zavisi od iznajmljene opreme trećih lica. Ovo ukazuje na slabosti u tehničkoj autonomiji, što može ograničiti fleksibilnost u realizaciji programa i prilagođavanju specifičnim potrebama.

zaključna razmatranja

Filmski festivali u Srbiji predstavljaju ključne platforme za promociju filmske umetnosti, umrežavanje i razmenu znanja, čime značajno doprinose razvoju domaće audiovizuelne industrije. Njihova raznovrsnost u programima i sposobnost da privuku različite ciljne grupe, uključujući mlade, studente i međunarodne goste, ističu se kao značajni potencijali. Posebno je važno naglasiti da festivali poseduju jaku osnovu za razvijanje međunarodne saradnje, zahvaljujući entuzijazmu organizatora i iskustvu u umrežavanju sa sličnim manifestacijama u međunarodnom kontekstu. Podrška programa Kreativna Evropa, kroz mogućnosti za koprodukcije, distribuciju i edukaciju, pruža podršku za jačanje i dalji razvoj ove delatnosti.

Jedna od ključnih snaga filmskih festivala u Srbiji je njihova raznovrsnost u programima i posvećenost društvenim i edukativnim temama, što ih čini relevantnim akterima u evropskom kontekstu. Analiza pokazuje da festivali, osim tradicionalne funkcije prikazivanja filmova, pružaju platformu za edukaciju mladih, koja je prioritet na čak 63% festivala, te aktivno promovišu inkluziju i ljudska prava, kao važne društvene teme. Pored toga, značajan broj festivala (42%) širi svoje aktivnosti van primarnih lokacija, čime doprinose decentralizaciji kulturne ponude u Srbiji i privlačenju nove publike. Festivali timovi, uprkos ograničenim resursima, uspevaju da održe visok kvalitet programa, dok njihova otvorenost ka različitim formatima – od igranih i dokumentarnih do kratkometražnih i animiranih filmova – omogućava zadovoljavanje potreba raznovrsne publike. Sve ove snage, zajedno sa manjim ali postojećim inicijativama za međunarodno umrežavanje i saradnju, predstavljaju snažan temelj za dalji razvoj festival-ske scene i integraciju u evropske kulturne tokove.

S druge strane, većina festivala radi s minimalnim sredstvima, što direktno ugrožava kvalitet programa i njihovu dugoročnu održivost. Osla-

njanje na domaće izvore finansiranja čini festivale ranjivim na promene u društvenom i ekonomskom okruženju, dok nedovoljno korišćenje međunarodnih fondova, poput onih iz programa Kreativna Evropa, predstavlja propuštenu priliku za dodatne resurse i međunarodnu vidljivost. Uz to, nedostatak sredstava za ljudske resurse otežava profesionalizaciju i održivo planiranje, što dodatno ugrožava razvoj festivalske scene u Srbiji.

Nedostatak stabilnih zaposlenja i oslanjanje na eksterno osoblje i volontere dovode do fragmentisanih timova i nedovoljno jasnih struktura, što može ugroziti kontinuitet i održivost festivala. Osim toga, deficit ključnih kadrova, posebno onih zaduženih za strateško planiranje i međunarodnu saradnju, ograničava potencijal festivala za rast, međunarodnu vidljivost i pristup novim izvorima finansiranja. Ovi izazovi ukazuju na hitnu potrebu za razvojem kadrovskih kapaciteta kroz edukaciju, profesionalizaciju i povećanje budžeta namenjenih ljudskim resursima.

Naročito zabrinjavajući je podatak da većina festivala nema formalno angažovane osobe za razvoj publike. Iako određeni članovi timova neformalno preuzimaju ovu odgovornost, bez strateškog pristupa i sistemске podrške, festivali se suočavaju s izazovima u identifikaciji i zadovoljavanju potreba različitih ciljnih grupa. Ova slabost direktno utiče na sposobnost festivala da ostvare dugoročni rast i stabilnost.

Stoga, neophodno je uložiti dodatne napore u unapređenje strategija razvoja publike, posebno kroz formalno angažovanje stručnjaka za razvoj publike i implementaciju strategija prilagođenih specifičnim ciljanim grupama, uključujući mlade i međunarodne posetioce; zatim, unapređenje dvo- ili višejezične komunikacije, koja bi omogućila bolju integraciju festivala u širi evropski kulturni kontekst i otvorenost za turiste i međunarodnu publiku; te kontinuiranu komunikaciju tokom cele godine, kako bi se očuvalo interesovanje publike i unapredila povezanost s lokalnom zajednicom.

Analiza dalje otkriva da su festivali u velikoj meri ograničeni postojećim infrastrukturnim mogućnostima. Dominacija bioskopskih prostora i nedovoljna tehnička autonomija ukazuju na potrebu za dodatnim investicijama u opremu i istraživanje alternativnih prostora za prikazivanje filmova, posebno na otvorenom, što bi moglo doprineti privlačenju nove publike i povećanju fleksibilnosti u programiranju. Uz to, festivali koji se oslanjaju na iznajmljivanje tehničke opreme suočavaju se s dodatnim finansijskim opterećenjima, što dodatno komplikuje njihovu održivost. Diverzifikacija prostora i povećanje tehničkih kapaciteta ključni su koraci za unapređenje kvaliteta i dostupnosti festivala u Srbiji.

Program Kreativna Evropa nudi širok spektar prilika za festivale da ojačaju svoju poziciju na tržištu i transformišu kroz pristup evropskim

fondovima i umrežavanje s partnerima širom Evrope. Konkurs Mreže evropskih festivala predstavlja priliku za uključivanje međunarodne strukture, te deljenje znanja i najboljih praksi s partnerima iz različitih zemalja. Učestvovanjem u projektima umrežavanja, festivali mogu proširiti svoje programe, obezbediti širu vidljivost za evropska filmska ostvarenja, ali i ojačati svoje kapacitete za rad s publikom kroz zajedničke aktivnosti. Ova inicijativa može biti ključna za prevazilaženje problema kao što su nedostatak resursa za razvoj publike i nedostatak kontinuiranog angažmana sa publikom tokom cele godine.

Konkurs Razvoj publike i filmska edukacija fokusira se na osnaživanje mladih generacija kao ključnih nosilaca budućnosti filmske umetnosti. Za festivale u Srbiji, ovaj konkurs nudi mogućnost da kreiraju inovativne programe koji će privući nove generacije publike, istovremeno se oslanjajući na evropska filmska ostvarenja i podstičući ekološku održivost i raznolikost. Ovakve inicijative mogu imati dalekosežan uticaj na razvoj kulturne scene, kako na lokalnom, tako i na nacionalnom nivou.

Ulaganje u kadrovske kapacitete može se značajno olakšati kroz konkurs Razvoj veština i talenata, koji podržava obuke i mentorske programe za audiovizuelne profesionalce. Domaći festivali mogu ovu priliku iskoristiti za unapređenje stručnosti svojih timova, razvijanje inovativnih pristupa u produkciji i marketingu, kao i jačanje poslovnih modela koji će obezbediti dugoročnu održivost.

Na kraju, konkurs Inovativni alati i poslovni modeli pruža mogućnost festivalima da se pozicioniraju kao lideri u primeni novih tehnologija i zelenoj tranziciji u audiovizuelnoj industriji. Kroz razvoj digitalnih platformi, alata za pristupačnost i novih modela finansiranja, festivali mogu značajno unaprediti svoju konkurentnost i otvoriti nove mogućnosti za publiku širom Evrope.

Uključivanjem projekte pod okriljem programa Kreativna Evropa, domaći festivali ne samo da mogu otpočeti rešavanje prepoznatih problema, već i da postanu primer kako se kroz međunarodnu saradnju i pristup evropskim fondovima grade snažni i održivi filmski festivali. Ovo je prilika da se domaća festivalska scena osnaži, da se kulturna ponuda decentralizuje i da se film kao umetnost i industrija približi široj publici, doprinoseći dugoročnom razvoju kulture u Srbiji.

lista festivala učesnika istraživanja

Zahvaljujemo se predstavnicima i predstavnicama svih filmskih festivala koji su učestovali u istraživanju, a čiji je doprinos izuzetno vredan za identifikaciju izazova i oblikovanje preporuka u okviru ovog istraživanja: Evropski festival animiranog filma BALKANIMA, Uhvati film, Martovski festival, Festival filmskog scenarija Najkraći dan, Beldocs International Documentary Film Festival, Festival evropskog filma Palić, Festival snimateljskih ostvarenja Slika u pokretu, Festival autorskog filma, Merlinka festival, Ćutanje je zlato – Silence is golden, DOK #7, Festival glumačkih ostvarenja igranog filma – Filmski susreti Niš, Pančevo Film Festival, Alternative Film/Video Bašta Fest – Internacionalni festival kratkog igranog filma, Dunav Film Festival, Kids Film Fest, i Festival francuskog filma.

o programu

Kreativna Evropa je glavni program Evropske unije kojim se pruža finansijska podrška ustanovama i organizacijama u polju kulture kako bi čuvale, razvijale i promovisale evropsku kulturnu i jezičku raznolikost, kao i nasleđe, te unapređivale kompetitivnost i ekonomski potencijal kulturnih, a naročito audiovizuelnih delatnosti.

Nadovezujući se na iskustvo realizacije prethodnog ciklusa (Kreativna Evropa 2014-2020), od 2021. godine aktuelni program povezuje veći broj zemalja i raspolaže budžetom od 2,44 milijarde evra, koji je za više od polovine uvećan u odnosu na prethodni program.

Podeljen je u tri potprograma – Kultura, koji pokriva sve oblasti kulture i umetnosti, izuzev audiovizuelnih delatnosti koje pokriva potprogram MEDIA, te Međusektorsko povezivanje koje omogućava saradnju između različitih kreativnih oblasti, pokrivajući između ostalog i oblast informisanja i medija.

o desku

Desk Kreativna Evropa Srbija kroz svoje tri kancelarije Kultura Desk Srbija pri Ministarstvu kulture i informisanja, MEDIA Desk Srbija pri Filmskom centru Srbije i Antena Kultura deska Srbija pri Fondu "Evropski poslovi" AP Vojvodine u Novom Sadu, pruža stručnu pomoć i daje savete pri popunjavanju konkursnih prijava za program Kreativna Evropa, kao i informacije o potencijalnim regionalnim i evropskim partnerima.

Pored stručnog savetovanja i promocije programa Kreativna Evropa, naš tim sprovodi brojne druge aktivnosti:

- Organizujemo i učestvujemo u događajima širom Srbije – uz organizaciju info dana, treninga i seminara, konferencija i drugih programa razmene znanja i veština u polju kulture i audiovizuelnih delatnosti, nastojimo da budemo prisutni i na festivalima, radionicama, filmskim marketima, sajmovima i izložbama i sličnim događajima na kojima možemo podeliti informacije o programu. Ukoliko želite da učestvujemo u programu koji organizujete, javite nam se putem elektronske pošte.
- Objavljujemo korisne informacije o evropskim programima i prilikama za domaće ustanove i organizacije – na sajtu Deska možete pretraživati konkurse programa Kreativna Evropa, inspirisati se uspešnim pričama, usavršavati se koristeći resurse za učenje, pratiti najnovije vesti programa ili potražiti partnera u našoj bazi.
- Realizujemo istraživačke aktivnosti i radimo na unapređenju lokalne i regionalne kulturne politike – posebna aktivnost Deska Kreativna Evropa Srbija je pravljenje baze podataka o istraživanjima i statističkim podacima u kulturi, koji se direktno i indirektno tiču međunarodne saradnje, ali isto tako i pokretanje istraživanja i drugih projekata kojima se podstiče razvoj celokupnog sistema kulture u Srbiji.

Važan deo aktivnosti Deska Kreativna Evropa Srbija jeste i animiranje ustanova i organizacija koje do sada nisu konkurisale za finansijska sredstva programa Kreativna Evropa, te dugoročan rad na unapređenju njihovih kapaciteta u pogledu razvoja međunarodne saradnje.

impresum

Filmski festivali Srbije: kapaciteti i međunarodne prilike

Urednik:

Milan Đorđević

Izdavač:

MEDIA Desk Srbija

Filmski centar Srbije

Koče Popovića 9/3, 11000 Beograd, Srbija

Za izdavača:

Una Domazetoski

Saradnica na projektu:

Milena Debeljković

Grafičko oblikovanje:

2754 Studio

ISBN-978-86-7227-144-7

Beograd, 2024. god.

www.kreativnaevropa.rs

Ova publikacija finansirana je uz podršku Evropske komisije. Publikacija odražava isključivo stavove autora, i Evropska komisija se ne može smatrati odgovornom za bilo kakvu upotrebu informacija sadržanih u njoj.

MEDIA
Desk Srbija

Co-funded by
the European Union

Creative
Europe
MEDIA